

Centraal Planbureau

Economisch herstel zet door

Begroting in evenwicht

CPB Policy Brief | 2016/15

**Decemberraming
2016**

**Economische
vooruitzichten
2017**

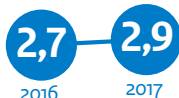
1 Samenvatting

Economisch herstel zet door | *Begroting in evenwicht*

Handel groeit matig

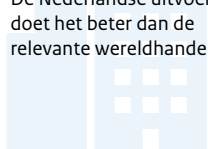

Groei van voor Nederland relevante wereldhandel (%)

Marktaandeel Nederland stijgt

De Nederlandse uitvoer doet het beter dan de relevante wereldhandel.

Groei van uitvoer (%)

Risico's

Beleidsonzekerheid

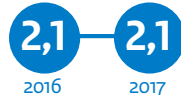

Moeizaam herstel van het Eurogebied

Breed gedragen groei

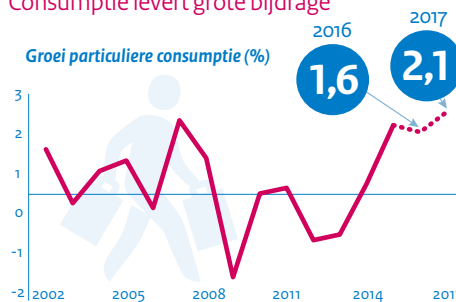
De groei in 2017 is breed gedragen vanuit alle bestedingscategorieën.

Economische groei (% bbp)

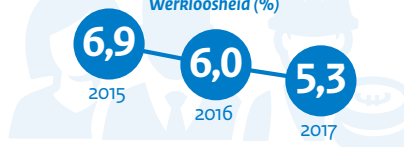
Consumptie levert grote bijdrage

Groei particuliere consumptie (%)

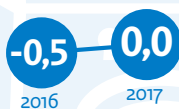
Daling werkloosheid zet door

Werkloosheid (%)

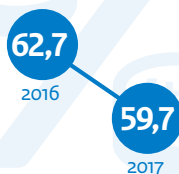
Begroting in evenwicht in 2017

EMU-saldo (%)

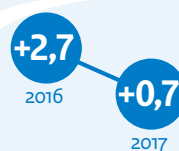
Overheidsschuld onder 60%

EMU-schuld (% bbp)

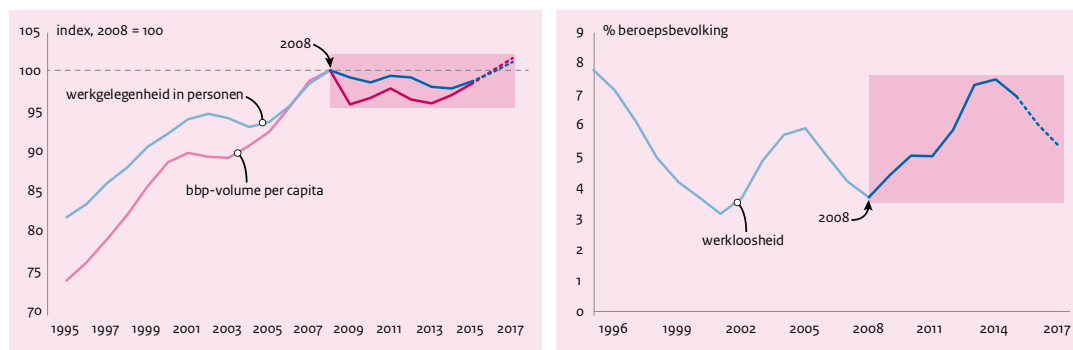
Koopkracht verbetert

Groei koopkracht (%)

Het economisch herstel zet door. De productie per hoofd van de bevolking is eind 2016 terug op het niveau van 2008, na een dubbele dip in 2009 en 2012-2013, zie figuur 1 links. Eind 2017 geldt dit ook voor de werkgelegenheid in personen. Een periode van acht à negen jaar voordat de economie terugkeert op het pre-crisisniveau is voor Nederlandse begrippen uitzonderlijk lang, maar komt na een financiële crisis regelmatig voor.¹ De vorige keer dat het herstel in Nederland lang duurde, zij het zonder financiële crisis, was in de jaren tachtig van de vorige eeuw, waarin het bbp na drie jaar en de werkgelegenheid na vijf jaar op het oude niveau terug was. De werkloosheid daalt sterk, maar ligt nog wel boven het langjarig gemiddelde van ruim 5% en zeker boven het lage niveau van 4% in 2008, zie figuur 1 rechts. Naast het herstel van de werkgelegenheid is ook het arbeidsaanbod in de periode 2008-2017 toegenomen.

Figuur 1.1 Bbp per hoofd en werkgelegenheid terug op niveau 2008; werkloosheid volgt

Bron: CBS, eigen berekeningen ([link](#)).

De consumptie levert, met een groei van 2,1%, de belangrijkste bijdrage aan de economische groei in 2017. Huishoudens passen hun bestedingen geleidelijk aan hun inkomen aan. De inkomensgroei van de afgelopen twee jaar wordt deels volgend jaar uitgegeven, zodat de spaarquote daalt. De positieve ontwikkelingen op de woningmarkt geven een stimulans aan de consumptie, zowel vanuit de uitgaven die gepaard gaan met inrichting en verhuizing, als vanuit de positieve vermogensontwikkeling als gevolg van de stijgende huizenprijs. De gunstige ontwikkeling op de huizenmarkt is ook duidelijk zichtbaar in de investeringen in woningen die voor het derde jaar op rij uitbundige groei noteren, ook al is die minder uitbundig dan in de afgelopen twee jaren. Naast consumptie en investeringen in woningen dragen ook de bedrijfsinvesteringen, overheidsbestedingen en uitvoer positief bij aan de economische groei.

¹ Zie hoofdstuk 4 in CPB, 2014, *Roads to Recovery* ([link](#)).

Tabel 1.1 Kerngegevens voor Nederland, 2012-2017

	2012	2013	2014	2015	2016	2017
mutaties per jaar in %						
Internationale economie						
Relevant wereldhandelsvolume goederen en diensten	1,4	2,2	4,1	4,0	2,7	2,9
Concurrentenprijs (a)	5,6	-2,7	-0,7	6,4	-2,2	1,4
Olieprijs (dollars per vat)	111,7	108,7	99,0	52,5	43,5	50,5
Eurokoers (dollar per euro)	1,28	1,33	1,33	1,11	1,11	1,10
Lange rente Nederland (niveau in %)	1,9	2,0	1,5	0,7	0,3	0,3
Volume bbp en bestedingen						
Bruto binnenlands product (bbp, economische groei)	-1,1	-0,2	1,4	2,0	2,1	2,1
Consumptie huishoudens	-1,2	-1,0	0,3	1,8	1,6	2,1
Consumptie overheid	-1,3	-0,1	0,3	0,2	1,2	0,8
Investerings (inclusief voorraden)	-6,2	-3,9	3,2	6,2	5,5	5,3
Uitvoer van goederen en diensten	3,8	2,1	4,5	5,0	3,4	3,2
Invoer van goederen en diensten	2,7	1,0	4,2	5,8	3,8	3,8
Prijzen, lonen en koopkracht						
Prijs bruto binnenlands product	1,4	1,4	0,1	0,1	0,7	1,2
Uitvoerprijs goederen en diensten, exclusief energie	,2	0,1	-0,8	0,7	-2,2	1,1
Prijs goedereninvoer	3,2	-1,9	-2,7	-5,1	-6,3	1,2
Inflatie, geharmoniseerde consumentenprijsindex (hicp)	2,8	2,6	0,3	0,2	0,1	0,9
Contractloon marktsector (c)	1,6	1,2	1,0	1,3	1,7	1,7
Koopkracht, statisch, mediaan alle huishoudens	-1,9	-1,3	1,3	1,1	2,7	0,7
Arbeidsmarkt						
Beroepsbevolking	1,5	0,8	-0,4	0,4	0,4	0,8
Werkzame beroepsbevolking	0,6	-0,8	-0,6	1,0	1,3	1,5
Werkloze beroepsbevolking (in duizend personen)	516	647	660	614	540	475
Werkloze beroepsbevolking (niveau in % beroepsbevolking)	5,8	7,3	7,4	6,9	6,0	5,3
Marktsector (b)						
Productie	-1,2	-0,7	2,4	2,8	2,7	2,7
Arbeidsproductiviteit (per uur) (c)	-0,1	0,4	1,6	1,6	0,8	1,3
Werkgelegenheid (in uren) (c)	-1,2	-1,1	0,8	1,2	1,9	1,4
Loonvoet (per uur) (c)	2,9	1,7	0,8	0,2	2,2	2,6
Arbeidsinkomensquote (niveau in %)	78,4	79,1	78,7	77,1	77,8	78,0
Overig						
Individuele spaarquote (in % beschikbaar inkomen) (d)	-0,4	-0,7	-1,4	0,2	1,8	0,8
Saldo lopende rekening (niveau in % bbp)	10,2	10,2	8,5	8,5	8,7	8,3
niveau in % bbp						
Collectieve sector						
EMU-saldo	-3,9	-2,4	-2,3	-2,0	-0,5	0,0
EMU-schuld (ultimo jaar)	66,4	67,7	67,9	65,1	62,7	59,7
Collectieve lasten	36,0	36,5	37,5	37,7	38,7	39,0
<p>(a) Goederen en diensten, exclusief grond- en brandstoffen.</p> <p>(b) Bedrijven exclusief zorg, delfstoffenwinning en onroerendgoedsector.</p> <p>(c) Het CPB gebruikt met ingang van het <i>CEP 2016</i> gewerkte uren in plaats van arbeidsjaren als maatstaf voor de input van arbeid. Dit heeft gevolgen voor de cijfers over loonvoeten en werkgelegenheid. Hierover is een CPB Achtergronddocument met meer toelichting beschikbaar.</p> <p>(d) Niveau; beschikbaar gezinsinkomen is inclusief collectieve besparingen. De individuele spaarquote valt in 2017 0,6%-punt lager uit door de verwerking van pensioen in eigen beheer, zie het kader in <i>MEV 2017</i>, hoofdstuk 1.</p>						

Internationaal gezien is er gematigde handelsgroei, lage rente en inflatie en veel onzekerheid. De wereldhandel groeit in 2017 voor het zesde jaar op rij minder hard dan het wereld-bbp. De inflatie in de eurozone trekt iets aan ten opzichte van 2016 en komt uit op 1,0%. De lange rente blijft staan op 0,1%.² Beleidsonzekerheid in de Europese Unie en de Verenigde Staten en aanhoudende zwakte van economieën in de eurozone vormen belangrijke risico's voor de economische groei.

De overheidsbegroting is volgend jaar in evenwicht; na een reeks van begrotingstekorten vanaf 2009. De bijstelling ten opzichte van de MEV-raming is vooral het gevolg van belastingmeevallers en gunstige economische vooruitzichten voor komend jaar. De mediane statistische koopkracht verbetert in 2017 met 0,7%.

2 De economie

2.1 Internationaal

2016 is internationaal gezien een jaar van bescheiden groei, tegenvallende handel en lage prijzen. In 2016 groeit de wereldeconomie met 3,1% en die in de eurozone met 1,6%. Opvallend is de aanhoudend lage groei van de wereldhandel met 2,0%. Vooral de handelsgroei in opkomende economieën blijft in 2016 flink achter, terwijl de handelsgroei in geavanceerde economieën redelijk stabiel is. De groei van de voor Nederland relevante wereldhandel valt met 2,7% hoger uit, vooral door meer handel met de geavanceerde economieën. De inflatie in de eurozone blijft laag met 0,2%, mede door de lagere olieprijs. Zowel de Europese korte rente als de Duitse lange rente is in 2016 gedaald.

In 2017 is de groei van de wereldeconomie met 3,5% iets hoger, vooral door een opleving van opkomende economieën als Rusland en Brazilië, die met zware recessies te kampen hadden. De economie van de eurozone groeit net als in 2016 met 1,6%. In het Verenigd Koninkrijk vertraagt de economische groei naar 1,2%, maar dit valt mee ten opzichte van eerdere 'post-Brexit'-ramingen van rond de 0,5%. De gevolgen op korte termijn van de politieke onzekerheid vallen mee, ook al is over de middellange termijn nog veel onduidelijk. Het meest zichtbare gevolg van de Brexit op de korte termijn is de lagere koers van het pond, met beperkte gevolgen voor de economische groei. Deze meevallende effecten van de Brexit op de korte termijn betekenen ook een beperkte meevaller voor de economische groei in Nederland.

In lijn met een *global trade slowdown*³ zijn ook de groeivoorzichten voor de wereldhandel gematigd. Volgend jaar groeit de wereldhandel met 2,9%, vooral door het licht aantrekken van de handel in opkomende economieën. De voor Nederland relevante wereldhandel neemt eveneens met 2,9% toe.

---

² De technische ramingen van wisselkoersen, olieprijzen en rentes zijn gebaseerd op data van week 45 (7-11 november).

³ De groei van de wereldhandel blijft al een aantal jaren achter bij de groei van de wereldeconomie. Dit wordt aangeduid als de *global trade slowdown*, zie CPB 2016, *Centraal Economisch Plan*, p25 ([link](#)).

Figuur 2.1 Gestage groei van de wereldhandel (links) en achterblijvende inflatie (hicp, rechts)

Bron: wereldhandel, CPB; hicp, Eurostat en CPB ([link](#)).

De inflatie in de eurozone trekt aan naar 1,0%, maar blijft daarbij nog fors achter bij de 2%-stijging die gemiddeld tussen 2000 en 2012 is gerealiseerd, zie figuur 2.1 rechts. De futures voor de olieprijs stijgen licht en komen uit op een gemiddelde prijs van net boven de 50 dollar. De goedereninvoerprijs stijgt met 1,2%. Voor de eurokoers in 2017 wordt uitgegaan van 1,10 dollar, waarmee deze iets onder het jaargemiddelde van 2016 ligt.

Risico's

De beleidsonzekerheid is hoog, zowel in de Europese Unie als in de Verenigde Staten. In Europa vindt in 2017 een aantal landelijke verkiezingen plaats die tot een beleidsverandering kunnen leiden. In het Verenigd Koninkrijk blijft de vraag boven de markt hangen hoe en wanneer de Britse overheid artikel 50 in werking zet en hoe de onderhandelingen met de EU gaan verlopen. In de VS bestaat onzekerheid over het beleid dat door de nieuwe regering zal worden gevoerd. Onzekerheid over het monetaire beleid, waarin elke verandering in de opkoopprogramma's van de centrale banken tot reacties op de kapitaalmarkten leidt, houdt een risico in voor zowel de economieën van de Verenigde Staten en de eurozone, als voor opkomende economieën.

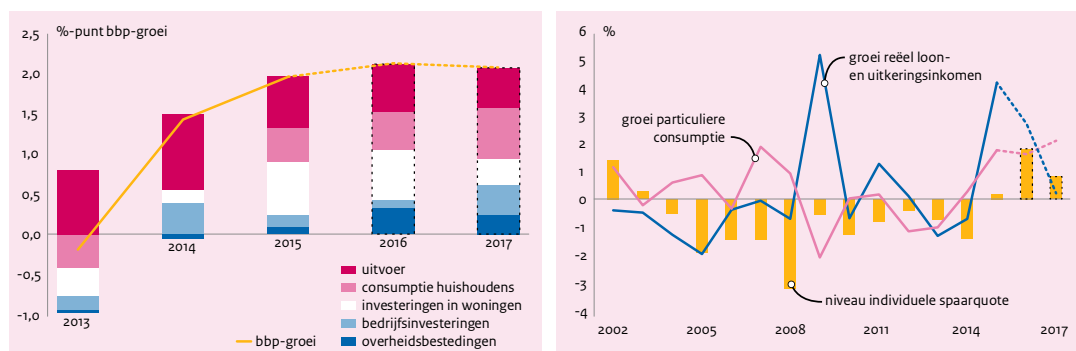
In een aantal Europese landen, waar de private sector kampt met een hoge schuldenlast, verloopt het herstel van de crisis van 2008 nog steeds moeizaam. Aanhoudend zwakke groei leidt tot een vicieuze cirkel van lage groei en groeiverwachtingen waardoor de consumptie en investeringen onder druk staan en de inflatie laag blijft. Een aantal Europese banken, met name in Italië en Duitsland, verkeert in problemen. Er spelen structurele problemen als overcapaciteit, hoge kosten en een hoog aantal *non performing loans*. Beleidsonzekerheid in Italië kan deze problemen vergroten, waardoor zwakke banken meer moeite hebben om particulier kapitaal aan te trekken.

2.2 Nederland

Met nog één kwartaal te gaan wordt 2016 een bijzonder hersteljaar met een economische groei van 2,1%. Het bbp per hoofd van de bevolking komt hierdoor terug op het niveau van 2008. De werkloosheid is met bijna 1%-punt gedaald, wat sinds 1970 slechts één keer eerder is voorgekomen. Deze positieve ontwikkeling is uitzonderlijk en wordt mede veroorzaakt door een gunstige economische groei. Tegelijk zijn de 10-jaars rente en de inflatie maar net positief en is het monetaire beleid van de ECB nog steeds extreem ruim. Het herstel treedt op ondanks de tegenvallende groei van de wereldhandel, maar vooral dankzij een sterke binnenlandse groei.

Figuur 2.2 Breed gedragen groei (a), met stijgende consumptie als belangrijkste drijvende kracht

(a) De bijdrage van de overheidsbestedingen aan de bbp-groei betreft alleen de directe bestedingseffecten van de uitgaven via consumptie en investeringen van de overheid. De effecten van andere overheidsuitgaven, waaronder inkomensoverdrachten en subsidies, kunnen een bijdrage aan de groei hebben via de bestedingen van huishoudens en bedrijven. Dit laatste geldt ook voor belastingen.

Bron: CBS, eigen berekeningen ([link](#)).

De groei zet door in 2017, breed gedragen vanuit alle bestedingscategorieën, zie figuur 2.2 links. De grootste bijdrage komt vanuit de consumptie van huishoudens. De investeringen in woningen blijven hard groeien, maar wel minder dan in 2015 en 2016. De bedrijfsinvesteringen nemen onder invloed van de gunstige economische ontwikkelingen toe. Bij de overheidsbestedingen draagt vooral de groei van de zorguitgaven bij aan de economische groei. Daarentegen is de bijdrage van de uitvoer aan de groei sinds de crisis in 2009 niet zo klein geweest. De economische groei wordt dan ook in 2017 vooral gedragen door de binnenlandse bestedingen.

De groei van de consumptie trekt verder aan en gaat gepaard met een daling van de spaarquote, zie figuur 2.2 rechts. In 2016 bleef de consumptiegroei nog achter bij die van het beschikbaar inkomen. Na twee jaar forse groei neemt het reële loon- en uitkeringsinkomen nauwelijks toe. Tegelijkertijd neemt de consumptie van huishoudens geleidelijk toe, naar 2,1% in 2017. Huishoudens passen hun bestedingen geleidelijk aan hun inkomen aan, de inkomensgroei van de afgelopen twee jaar wordt dus deels in 2017 uitgegeven. De positieve ontwikkelingen op de woningmarkt geven een stimulans aan de consumptie, zowel vanuit de uitgaven die gepaard gaan met inrichting en verhuizing, als vanuit de positieve vermogensontwikkeling als gevolg van de stijgende huizenprijzen. De ontwikkeling van het

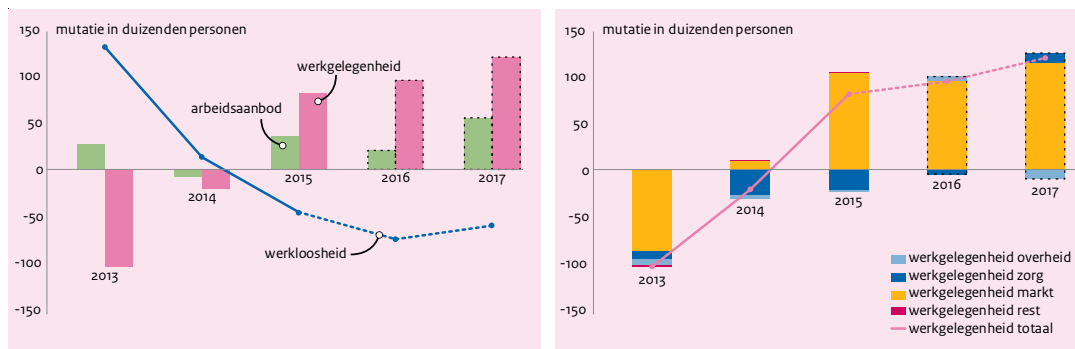
consumentenvertrouwen, dat op het hoogste punt sinds augustus 2007 staat, ondersteunt de raming van de consumptiegroei in 2017.

De bedrijfsinvesteringen groeien met 4,8% in 2017, een versnelling van 1%-punt ten opzichte van 2016. De groei van de productie veroorzaakt voor een belangrijk deel deze investeringsgroei. De investeringen in woningen blijven uitbundig groeien met bijna 9%, maar de groeivoeten van 27% en 20% in 2015 en 2016 zullen niet worden gehaald. Per saldo vlakkt de macro-investeringsgroei (zie tabel kerngegevens) af.

De uitvoer vertoont een opvallend patroon, waarin de Nederlandse uitvoer het beter doet dan de relevante wereldhandel. Nederlandse bedrijven vergroten hun marktaandeel. Dit gebeurt vaker in tijden van relatief lage groei van de wereldhandel. In 2017 zet de vergroting van het marktaandeel door. Bedrijven zijn positief over hun verwachte exportgroei en de concurrentiepositie verbetert.

Het economisch herstel zorgt voor een sterke daling van de werkloosheid. In de eerste maanden van dit jaar was de daling van de werkloosheid nog fragiel, waarin maanden van daling werden afgewisseld met stagnatie, en waren de economische vooruitzichten nog gematigd. In het tweede en derde kwartaal heeft de daling van de werkloosheid fors doorgezet, vooral door het sterk aantrekken van de werkgelegenheid. Hierdoor komt de werkloosheid in 2016 uit op 6%. De economische groei zet door en vertaalt zich in 2017 in een verdere toename van de werkgelegenheid met 1%, vooral in de marktsector. De werkgelegenheid in de zorgsector neemt licht toe, terwijl de werkgelegenheid bij de overheid licht afneemt in 2017. Het arbeidsaanbod stijgt beperkt, voornamelijk door demografische ontwikkelingen. Per saldo daalt de werkloosheid hierdoor naar 5,3% in 2017.

Figuur 2.3 Afname werkloosheid komt vooral door groei werkgelegenheid in de marktsector

Bron: CBS, eigen berekeningen ([link](#)).

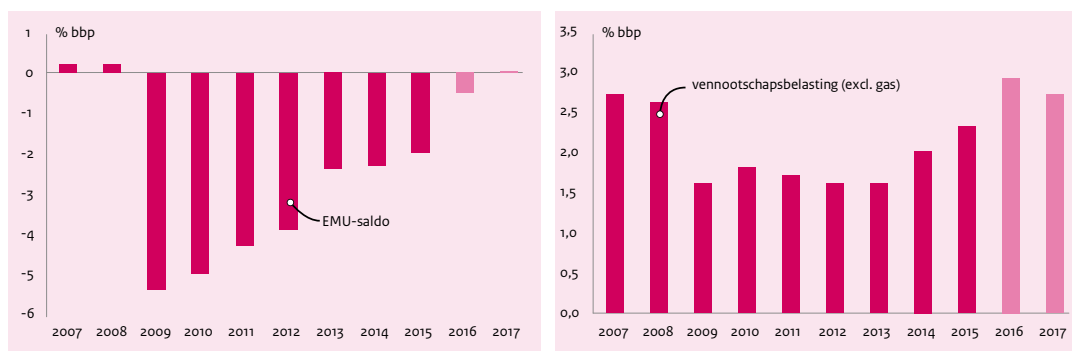
De inflatie (hicp) loopt volgend jaar op naar 0,9% na de geringe stijging van 0,1% dit jaar. Dit komt door duurdere grondstoffen en een lichte depreciatie van de euro ten opzichte van de dollar en is in lijn met hogere inflatieverwachtingen en de prijsontwikkeling in de eurozone. De reële loonontwikkeling is vlak: in lijn met de hogere inflatie neemt de loonvoet in de marktsector toe naar 2,6%.

3 Overheidsfinanciën en koopkracht

Het overheidstekort neemt in 2016 af met 1,5%-punt tot 0,5% bbp. De scherpe daling komt vooral door sterk toenemende belastingontvangsten. Dit komt niet door beleid (per saldo is zelfs sprake van lastenverlichting als gevolg van het 5 miljard-pakket) maar door endogene groei. Gedeeltelijk vloeit dit voort uit de sterke bijdrage van de binnenlandse bestedingen aan de bbp-groei. Binnenlandse bestedingen leveren meer belastingen op dan uitvoer. Bovendien neemt de vennootschapsbelasting sterk toe. Dit komt doordat bedrijven bijna geen verliezen meer kunnen compenseren en doordat de Belastingdienst actiever voorlopige aanslagen oplegt. Daarnaast is het bij de huidige rentes en wettelijke betalingsregelingen voor bedrijven interessant om hun belastingen zo vroeg mogelijk te betalen. De opbrengst van de vennootschapsbelasting (exclusief gasproductie) is 2,9% bbp in 2016, 0,6%-punt meer dan in 2015 en 1,3%-punt boven het laagterecord van 2013, zie figuur 3.1 rechts. Het overheidstekort neemt ook af door een positieve incidentele factor van 0,3% bbp: de Nederlandse korting op de EU-aftrekken, die met terugwerkende kracht gaat binnenkomen na de ratificatie van het Eigen Middelenbesluit (de manier waarop de begroting van de EU wordt gefinancierd), wordt geboekt in 2016. De tekortvermindering zou nog groter zijn als de gasbaten niet met 0,4% bbp zouden zijn gedaald door lagere productie en lagere gasprijzen.

Het geraamde begrotingssaldo van 0,0% bbp is op basis van het Belastingplan 2017, de beleidsvoornemens in de Miljoenennota voor de overheidsuitgaven, aangevuld met de gedeeltelijke compensatie voor de hogere pensioenpremie voor ambtenaren. Belastingen en sociale premies stijgen sterker dan het nominale bbp als gevolg van tijdelijk hogere inkomsten door de beëindiging van fiscaal gefaciliteerd pensioen in eigen beheer voor directeuren-groottaandeelhouders (PEB). De overheidsuitgaven stijgen minder sterk dan het nominale bbp door de daling van de rente-uitgaven, lagere asieluitgaven, daling van de werkloosheid en het drukkend effect van maatregelen uit het Regeerakkoord. De negatieve impuls van het begrotingsbeleid op de economie is beperkt, doordat de lastenverzwaring op basis van de PEB-uitfasering geen bestedingseffect heeft.

Figuur 3.1 Begroting in evenwicht in 2017, mede door groei vpb-opbrengsten

Bron: CPB ([link](#)).

Volgend jaar is bij aanhoudende economische groei de begroting na jaren van tekorten in evenwicht, zie figuur 3.1 links. De schuldquote daalt voor het eerst sinds 2010 onder de Maastricht-norm van 60% bbp. Het structurele begrotingssaldo ligt met -0,4% bbp net boven de middellangtermijndoelstelling (MTO) van een tekort van 0,5% bbp. Door het begrotingsoverschot, de nominale bbp-groei die de schuldquote verlaagt, en verdere privatisering van ABN AMRO en ASR loopt de overheidsschuld volgend jaar verder terug tot 59,7% bbp.

De mediane statische koopkracht verbetert volgend jaar met 0,7%, na 2,7% dit jaar. De verdere verbetering komt door de stijging van de contractlonen, een relatief lage inflatie en het koopkrachtpakket in de Miljoenennota. De hogere nominale zorgpremie ten opzichte van 2016 (een stijging van 91 euro tot 1290 euro per jaar op basis van de recente premiestelling door zorgverzekeraars) heeft een negatief koopkrachteffect dat voor lagere inkomens automatisch gecompenseerd wordt door een hogere zorgtoeslag. De geringere verbetering van de koopkracht in 2017 komt doordat de inflatie hoger is dan in 2016 en door de voor huishoudens minder gunstige lastenontwikkeling. In 2016 was sprake van lastenverlichting door het 5 miljard-pakket.

4 Belangrijkste verschillen met MEV 2016

- De groei van de relevante wereldhandel komt in 2016 lager uit door tegenvallende cijfers in het eerste en tweede kwartaal. Vanuit overloopeffecten is de groei in 2017 neerwaarts aangepast. Vooral de handel met de opkomende economieën blijft achter. De eurokoers is verder gedeprimeerd en de olieprijs stijgt minder hard.
- De groei van de Nederlandse economie is in beide jaren met 0,4%-punt verhoogd. In 2016 is dit het gevolg van bijgestelde realisatiecijfers voor het eerste en tweede kwartaal. In 2017 zorgt de overloop van deze hogere groeicijfers uit 2016 voor een bijstelling van het jaarcijfer. Verder groeien consumptie en investeringen sterker door kleinere onzekerheidseffecten en hogere groei van de werkgelegenheid.
- De groei van de werkgelegenheid is voor 2016 en 2017 naar boven bijgesteld vanwege hogere realisaties in het tweede en derde kwartaal en de hogere groeiverwachting voor 2017. Dit leidt tot een neerwaartse bijstelling van de werkloosheid van 0,2%-punt in 2016 en van 0,9%-punt in 2017.
- De inflatie is in 2016 met 0,1%-punt en in 2017 met 0,4%-punt aangepast vanwege hogere realisaties, een lagere koers van de euro ten opzichte van de dollar en gestegen inflatieverwachtingen in de markt. De contractloonontwikkeling in de marktsector is in 2016 en 2017 met 0,1%-punt opwaarts bijgesteld door nieuwe realisaties en een hogere inflatie.
- Het begrotingssaldo in 2016 is opwaarts herzien met 0,6% bbp, van -1,1% bbp in september tot -0,5% bbp. Dit komt vrijwel geheel door de opwaartse herziening van de belastinginkomsten. De hogere belastinginkomsten vloeien voort uit de opwaartse bijstelling van de economische groei en belastingmeevallers, zowel bij de btw, de loon- en inkomstenheffing, als bij de vennootschapsbelasting. Belastingen worden eerder

betaald door het actiever opleggen van voorlopige aanslagen door de Belastingdienst en door het vroeger betalen om belastingrente te voorkomen. De gewijzigde boeking van het resolutiefonds draagt bijna 0,1% bbp bij aan de opwaartse herziening.

- De nominale zorgpremie is in 2017 met 50 euro verhoogd, waardoor de zorgverzekeraars 0,7 mld euro meer nominale premie-inkomsten hebben. Dit wordt voor de helft verklaard door een opwaartse bijstelling van de Zvw-uitgaven in 2016 en 2017.
- De mediane statische koopkracht stijgt in 2017 0,3%-punt minder dan in de *Macro Economische Verkenning 2017*. Dit komt vooral door een opwaartse bijstelling van de inflatie die in beperkte mate wordt gevolgd door een aanpassing van de contractlonen. Daarnaast is de nominale zorgpremie opwaarts bijgesteld.

Dit is een uitgave van:

Centraal Planbureau
Postbus 80510 | 2508 GM Den Haag
T (088) 984 60 00

December 2016 | ISBN 978-90-5833-752-8